

ПРОТОКОЛ ЗА ИНФОРМИРАЊЕ ЗА СЛУЧАИ ПОВРЗАНИ СО НАСИЛЕН ЕКСТРЕМИЗАМ И ТЕРОРИЗАМ

мај, 2021

Автор: д-р Никола Дујовски
Уредник: м-р Драган Секуловски

Публикацијата е изработена во рамки на проектот „Градење отпорност против насилниот екстремизам и тероризам преку зајакнати капацитети на новинари, медиуми и владини претставници“, финансиран од страна на Европската унија во рамки на програмата СТРИВЕ Глобал (Strengthening Resilience to Violent Extremism -STRIVE Global) преку Хедаја (Hedayah, International Centre of Excellence for Countering Violent Extremism)

Содржината на публикацијата е одговорност единствено на авторот и ЗНМ, ИЕП и Институт Коница и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува ставовите и гледиштата на Европската Унија

Hedayah
countering violent extremism

СОДРЖИНА

ВОВЕД	3
1. ЗАЈАКНУВАЊЕ НА СОРАБОТКАТА ПОМЕЃУ ДРЖАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ И МЕДИУМСКИТЕ РАБОТНИЦИ	5
2. КВАЛИТЕТНАТА ИНФОРМАЦИЈА - ПРЕСУДНА ЗА ЗАШТИТА НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПРЕВЕНЦИЈА ОД ДОПОЛНИТЕЛНА ВИКТИМИЗАЦИЈА	7
2.1. Зошто да избегнуваме сензационализам?	10
2.2. Известување за жртви и повредени	13
2.3. Посебна заштита на децата	13
3. МЕДИУМИТЕ – ЗНАЧАЈНА АЛКА ВО ПРЕВЕНЦИЈАТА И СПРАВУВАЊЕТО СО НАСИЛНИОТ ЕКСТРЕМИЗАМ И ТЕРОРИЗМОТ	14
4. ОСТАНЕТЕ ФИЗИЧКИ, ДИГИТАЛНО, ПСИХО-СОЦИЈАЛНО БЕЗБЕДНИ	15
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	17

ВОВЕД

Република Северна Македонија се наоѓа во чувствителен период од развојот во кој треба да го покаже својот објективен и субјективен капацитет да ги исполни високите не само безбедносни стандарди како земја членка на НАТО, но и како земја која сериозно се подготвува за водење преговори за членство во Европската унија.

Насилниот екстремизам и тероризмот (НЕТ) претставуваат актуелна тема во нашето општество, веројатно подеднакво како и во сите земји во опкружувањето, па и во светот. Секоја земја избира сопствени начини како подобро да се подготви за справување со бранот на активности кој надоаѓа и кој може да доведат до терористички акти и да изгради политики за превенција и поддршка на државните органи кои работат на спречување на НЕТ. Во исто време секоја држава е упатена на тесна соработка со другите држави и меѓународните безбедносни организации за размена на информации поврзани со НЕТ, со што значително се подобрува капацитетот на органите за спречување на насилниот екстремизам и борба против тероризмот (СНЕБПТ).

Во Република Северна Македонија веќе имавме случаи кои се поврзуваат со насилен екстремизам кој доведува до терористички акти. Од таквите случаи може да се извлечат многу корисни информации и поуки како да се постапува во иднина, како да се подготват институциите, како да се изгради квалитетна политика за да превенција и спречување на овие исклучително сериозни и опасни дејствија со несогледливи последици по македонското општество. Случаите познати во јавноста како „Монструм“, „Диво Насеље“, „Келија“ и други, говорат доволно дека НЕТ имаат делумно „плодно тло“ и дека се потребни дополнителни активности со цел поуспешно да се справуваме со оваа општествено негативна појава.

„Кога едно општество се соочува со драматични случувања како што се терористичките напади, луѓето имаат итна потреба од информации. Сакаат да знаат што се случува и како тие или нивната заедница може да бидат засегнати. Подоцна - кога ќе помине непосредната закана, опасност или криза - постои и потреба од тоа да се разбере зошто настаните се развиле до тој степен да предизвикаат последици и што може да се направи за да се спречат идните напади“¹

¹ A Handbook on Reporting Terrorism, p. 8.

Државата има примарна одговорност да презема мерки и активности за спречување и борба против НЕТ, но секогаш имајќи ги предвид почитувањето и заштитата на човековите права и основните слободи. Притоа, не смее да изостане поддршка која државните органи треба да ја добијат од општеството во целина, а посебно од медиумите доколку сакаме успех во борбата против овој феномен.

Медиуми имаат многу одговорна, но и многу значајна улога да ја информираат јавноста и да даваат анализи за таквите настани. Известувањето за НЕТ претставуваат предизвик за медиумските работници насекаде низ светот. Известувањето во реално време и притисокот за почитување на договорените рокови треба да биде во содејство со почитувањето на професионалната етика. Досега е направено многу малку за зајакнување на капацитетите на новинарите во оваа област, како во Северна Македонија така и во регионот, во Европа, па дури и во светот.

Свесни за својата одговорна улога, Здружението на новинарите на Македонија со своите партнери спроведе повеќе обуки за младите новинари на теми поврзани со спречувањето на НЕТ и го подготви овој протокол кој се надеваме ќе биде корисна алатка за сите вклучени во споделувањето на информации поврзани со НЕТ.

Тргувајќи од основната премиса дека секоја институција (независно дали владина или невладина) или пак здружение на граѓани и на крајот граѓанинот како најзначајната алка во едно организирано општество, ќе дадат свој придонес и белег при исполнувањето на минимум неопходните стандарди за комуникација и соработка, го подготвивме Протоколот за информирање за случаи поврзани со насилан екстремизам и тероризам.

ЗАЈАКНУВАЊЕ НА СОРАБОТКАТА ПОМЕЃУ ДРЖАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ И МЕДИУМСКИТЕ РАБОТНИЦИ

Насилниот екстремизам и тероризам во изминатата деценија станаа особено актуелни теми во светот и во нашата држава. Превенцијата и спречувањето на овие општествено негативни појави се можни само преку континуирана соработка со сите надлежни институции и органи, како и со граѓанскиот сектор. Размената на навремени и квалитетни информации ќе придонесе за прецизно информирање на јавноста, како и за градење на механизми за унапредување на системот за заштита на државата и безбедноста на граѓаните. Најдобрите светски практики одат во насока на зајакнување на соработката помеѓу сите вклучени актери. Предизвикот е многу сериозен и секој чинител е должен да постапува со особено внимание и високо ниво на професионализам, притоа грижејќи се за својот личен и професионален интегритет.

Во светот постојат бројни примери и држави каде соработката помеѓу медиумските работници и припадниците на безбедносните институции се остварува многу тешко. Сепак, за особено одбележување е фактот што за време на подготовката на овој Протокол и водените разговори со владините претставници и медиумските работници, се добива впечаток дека таквата соработка (особено помеѓу Министерството за внатрешни работи и медиуми) е на високо ниво и се развива со меѓусебна доверба и професионална поддршка. Бројните заеднички активности кои се реализираат помеѓу претставниците на државните институции и медиумските работници ќе овозможат зголемување на довербата и полесна размена на информации.

Информациите кои ги поседуваат безбедносните служби се значајни за граѓаните, па оттука соработката со медиумите е од круцијално значење за коректно, навремено и правилно информирање. Важно е и медиумските работници да ги разберат процедурите за добивање на информации од полицијата и од другите безбедносни служби, како и овластените лица задолжени за соработка со медиумите. И се разбира, информациите треба да се користат одговорно, без да се загрозува животот на полициските службеници, новинарите, преживеаните или полициската операција доколку сè уште не е завршена. Постојат повеќе причини зошто полицијата и другите безбедносни служби треба да развиваат добри односи со медиумите:²

2 A Handbook on Reporting Terrorism, p. 16.

- **Медиумите може да бидат релевантен партнер** во борбата против НЕТ;
- **Медиумите често имаат многу значајна улога** која го одредува и текот на настаните и однесувањето на јавноста, па затоа не може да бидат игнорирани;
- **Медиумите генерално се сметаат за посигурни како извор на информации**, ставови и мислења и затоа се одличен медиум за пренесување позитивни пораки;
- **Медиумите имаат потенцијал да направат да изгледате добро или лошо.**

Полицијата и медиумите се упатени на меѓусебна соработка во остварувањето на своите задачи (да се грижат за безбедноста и информираноста на граѓаните) - клучот е да се развие силна врска пред случувањето на терористички акт или дејствие поврзано со насилен екстремизам. И полицијата и медиумите треба да ги знаат основните протоколи и политики за работа на другата институција и веројатно најважно од сè – да ги почитуваат таквите политики.

Во оваа смисла, значајно е да се воспостави континуирана соработка на ниво на работни групи, кои ќе се среќаваат повремено и ќе разменуваат податоци, но и ќе се грижат за надминување на евентуалните проблеми, грижи или недоразбирања. Еден поинаков, „европски“ пристап на работите може да предвиди организирање на заеднички обуки, семинари, тркалезни маси на кои би се дискутирало за темите од обостран интерес, што несомнено ќе доведе до зајакнување на партнерството.

Никогаш не заборавајте дека имало и ќе има ситуации во кои полицијата од разбирливи причини ќе замоли за трпение кога станува збор за споделување на сите информации. Ова може да се однесува на конкретен настан, но и да се поврзе со рангот и работната позиција на лицето од кое се бара информацијата.

Во Република Северна Македонија, медиумите и медиумските работници се препознаени како значајни чинители во процесот на спречување на НЕТ. Националната стратегија за спречување на насилен екстремизам ги препознава меѓу останатите чинители на граѓанското општество како невладините организации, верските лидери, локалните заедници, младите, жените и други.³ Впрочем и обуките за медиумските работници кои се реализирани во изминатиот период, се во насока на исполнување на иницијативите од Националната стратегија за СНЕ.⁴

3 Национална стратегија за спречување на насилен екстремизам, стр: 33;

4 Види повеќе во Националната стратегија, стр. 32;

КВАЛИТЕТНАТА ИНФОРМАЦИЈА - ПРЕСУДНА ЗА ЗАШТИТА НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПРЕВЕНЦИЈА ОД ДОПОЛНИТЕЛНА ВИКТИМИЗАЦИЈА

Квалитетната информација е од пресудно значење за смирување на тензиите кои речиси секогаш се последователен дел на случаите на насилен екстремизам и тероризам. Секогаш имајте предвид дека основната цел на лицата кои вршат терористички напади иницирани со елементи на насилен екстремизам е да предизвикаат дополнителна паника во јавноста, да остават слика дека институциите се неспособни да ги превенираат и да се справат со таквите насилни акти и да предизвикаат меѓународно внимание насочено кон нивната терористичка група и кон државата во која е извршен нападот.

Оттука, многу е значајно да соработувате со надлежните државни органи и да добивате проверени и точни информации и без разлика на настанатите последици истите мора да бидат соопштени на јавноста со должно внимание за сите различни аспекти на таа информација. Особено внимавајте да избегнувате сензационалистички вести. Во меѓувреме, огромниот притисок на кој се изложуваат медиумите во намерата да привлечат читатели и гледачи - соочени со постојани бранови на технолошки и финансиски трансформации - може да ги доведат во искушение медиумите да се фокусираат на насилството и сензационализмот, како и први да ја објават ударната вест и гласина, дури и пред да се провери нејзината точност.⁵

Колку известувањето им користи на луѓето што шират страв? Во која мера известувањето одговара на постојниот наратив или преовладувачката идеја за „кој е терорист“? Секако, употребените зборови, дадени примерите, како и прикажаните фотографии и снимки треба да бидат информативни, не сензационалистички.

Кога сте на лице место: Дури и во случаите кога сте први на местото на настанот, внимавајте пред сè на својата лична безбедност и на безбедноста на луѓето кои се со вас, па дури потоа обезбедете квалитетна информација од лице место. За цело време почитувајте ги наредбите на лицата од безбедносните органи кои вршат обезбедување на лице место на настанот. Секогаш чекајте потврда за последиците од нападот и поттикнувајте ги лицата од безбедносните служби да соработуваат со вас.

⁵ Terorizam I mediji. Priručnik za novinare, p. 3;

Посебно обратете внимание на следните препораки:⁶

- 1 Избегнувајте откривање критични информации за тековните заложнички ситуации** освен во случаи кога безбедноста на заложниците веќе не е загрознена и прекинувањето на кризата е потврдено од повеќе од еден официјален извор, или споделувањето на информација е неопходно за да се заштити безбедноста на населението во непосредна близина;
- 2 Избегнувајте емитување на полициски операции** додека тие сè уште траат;
- 3 Избегнувајте прикажување на сцени со тешки последици** по животот и здравјето на населението и / или паника кај луѓето.
- 4 Обидете се да се вратите на вообичаените телевизиски програми** веднаш откако ќе бидат соопштени основните информации за терористичкиот акт;
- 5 Воздржете се од спроведување и емитување интервјуа на терористи** (ова е особено значајно доколку се има предвид дека една од основните цели на терористите, е предизвикување страв и паника кај населението, а нивното појавување на телевизија ќе значи потврда дека нивното влијание е големо и дека безбедносните служби не успеале да ги спречат во намерата);

Може да Ви бидат корисни и следните совети:⁷

- 1 Останете љубезни во секое време**, наведете дека сте новинар и чувајте ги акредитивните писма со вас;
- 2 Останете смирени и професионални;**
- 3 Почитувајте ги насоките на полициските службеници;**
- 4 Имајте телефонски број на некој од повисоките полициски раководители** и наведете дека веднаш ќе пријавите доколку бидете нападнати или спречени во работењето;

6 Повеќе види кај: Benhamou, J: 2020, p.5;

7 A Handbook on Reporting Terrorism, p. 20-21.

- 5 Избегнувајте конфронтација:** Секогаш обрнувајте внимание на однесувањето и расположението на полициските службеници пред да побарате нивна изјава или да ги вклучите во дискусијата;
- 6 Запрашајте се зошто ја покривате оваа приказна?** Која е вашата мотивација? Кој е Вашиот уредник?
- 7 Прочете ги и разберете ги законите и другите акти** кои се однесуваат на медиумите и безбедноста;
- 8 Бидете свесни за потребата од баланс** помеѓу безбедноста и професионализмот;
- 9 Вкрстено проверете ги и потврдете ги информациите;**
- 10 Грижете се за доверливоста** на оние извори кои што побарале побарале од Вас да не го откривате изворот и би биле загрозувани ако бидат откриени (од повеќето извори обидете се да обезбедите видео-запис особено ако станува збор за претставници на безбедносните институции кои споделуваат официјални информации);
- 11 Не ги доведувајте Вашите извори во опасност;**
- 12 Избегнувајте величење,** глорифицирање на терористички акти;
- 13 Направете темелна анализа на ризикот** за ситуацијата во која ќе влезете, бидете свесни за последиците и подгответе се да се справите со ризиците.

Кога не сте на лице место: Кога добивате информација за случај на насилан екстремизам и тероризам од друга редакција и од светските медиуми, пристапете внимателно и секогаш проверете ја информацијата од повеќе извори на кои им верувате. Не заборавајте дека најточната информација секогаш ја соопштуваат безбедносните служби или органите на прогонот (јавното обвинителство во нашиот случај или други безбедносни органи според законодавството во другите држави). Доколку настанот се случил во Северна Македонија, користете ги веќе воспоставените канали на соработка со полицијата и другите државни органи. Проверете ги и сите сознанија кои ќе ги добиете, а за кои надлежните

институции сè уште не издале официјално соопштение. Има бројни примери во практиката кога новинарите добиваат неточни информации кои имаат за цел да предизвикаат паника кај населението.

2.1. ЗОШТО ДА ИЗБЕГНУВАМЕ СЕНЗАЦИОНАЛИЗАМ?

Без разлика на изворот на информацијата, комуникацијата која ја остварувате со безбедносните служби и со колегите треба да биде во насока на вистинито, прецизно, навремено и квалитетно информирање кое што ќе биде пренесено без сензационализам или желба да го привлечете „вниманието на јавноста“ со бомбастични наслови или ваши лични впечатоци поврзани со настанот.

Медиумите и медиумските работници честопати се доведуваат во ситуација да бидат обвинувани за сензационализам во денешното известување и пренесување на информации и вести. Новинарите се критикувани за претерување со фактите во име на добивање повисок рејтинг или повеќе претплати во весници. Интернет порталите се обвинети за пишување бомбастични наслови за кои потоа ќе се потврди дека немаат врска со текстот, туку се напишани за зголемување читаноста и посета на веб страната или за продажбата на реклами. Но, дали обвинувањата се фер? Како да се избегнат таквите несакани обвинувања или последици и по новинарот и по медиумот?⁸

- 1** Секогаш фокусирајте се на точната и проверена информација, односно на вистинската „приказна“.
- 2** Не претерувајте со фактите. Секој новинар сака да ја види својата сторија на насловната страница или во ударниот термин на вестите. Тоа може да доведе до искушение приказната да звучи поголема отколку што е.
- 3** Имајте ја предвид листата за фер известување.⁹
- 4** Можете да користите и зборови како „хаос“ или „шокантно“, но само доколку истите можете да ги поткрепите со факти. Секако,

⁸ <https://www.thebalancecareers.com/media-sensationalism-in-today-s-news-coverage-2315287>, пристапено на 14 април 2021 година.

⁹ Повеќе за листата за фер известување види кај: Halbrook, Glenn. 2020, достапно на <https://www.thebalanceeveryday.com/how-to-avoid-media-bias-in-political-news-stories-2315159>, пристапено на 14 април 2021 година;

ова е терминологија која треба да ја користите многу ретко, односно само во исклучителни ситуации кога сте сигурни дека има настан поврзан со НЕТ кој предизвикал значителна штета или последици по човековиот живот и здравје;

Вашата цел при информирањето е да покажете – не да кажете.

5 Пристапете балансирано и овозможете им на инволвираните или поврзани со настанот и оставете ги нивните гласови да ја прикажат состојбата повеќе од вашиот;

6 Пристапете кон веста почитувајќи го Вашиот личен и професионален интегритет и сами проценете дали информацијата е „вредна“ за објавување или е само евтин начин за задоволување на потребите на читателите или на уредникот;

Општествената одговорност наспроти сензационализмот бара да се воздржуваме од користење на термини кои може да генерализираат или да стигматизираат. Особено треба да се избегнуваат термини за определување на тероризмот како: *исламски, христијански, еврејски* или на сторителите на терористичкиот акт како: *припадници на исламот, припадници на христијанството, припадници на јудаизмот* итн.¹⁰ Непотребното повикување или „покажување со прст“ кон цела етничка заедница или религиозна група може да доведе до насилство кое скоро по правило секогаш е насочено кон невините граѓани.

На ваков начин се стигматизира целата заедница само затоа што споделуваат одредени вредности со сторителот кои не се лични карактеристики ниту верувања, туку се насочени на живот во одреден политички систем, боја на кожа, етничка припадност или доаѓаат од исто или слично културно-историско опкружување.

Несмасно формулирани квалификации можат да укажат на површност, незнаење, па дури и таквото известување да се оцени како злонамерно, притоа предизвикувајќи штета на повеќе нивоа.¹¹

Секогаш имајте предвид дека сензационализмот не се вреднува на подолг рок. Постојат и корисни совети како да се борите против него, што особено може да се однесува на уредниците.¹²

10 Izveštavanje o terorizmu i nasilnom ekstremizmu. Smjernice za novinare, стр. 8

11 Ibid, 8-9;

12 <https://obsidianpr.com/4-ways-to-combat-sensationalism-in-the-media/>, пристапено на 21 април 2021 година;

1 Биди свесен. Постојано бидете свесни за тоа што се случува во медиумите и следете го целото покривање поврзано со вашите читатели, гледачи, клиенти;

2 Одговорете. Секогаш одговорете на обвинувањата или на „приказната“. Да останете „без коментар“ е најлошата опција;

3 Едуцирајте. Информирајте ги новинарите што е правилно, а што неправилно при пристапот со чувствителните информации, особено ако се поврзани со НЕТ. Следете го нивното однесување за да се уверите дека нема да ги повторат истите грешки наредниот пат;

4 Повторете. Социјалните медиуми дозволуваат вестите да се шират како пожар - особено вестите што се контроверзни или кои може да предизвикаат раздор. Ова значи дека изворната информација - точна или неточна - е жива и е далеку од преносот во живо или оној оригинален пост објавен на блогот. Борете се против дезинформациите и сензационализмот сè додека наративот не се врати на вистинскиот пат, односно сè додека вистината не биде целосно, точно и коректно пренесена.

Во ситуации кога треба да подготвите сторија за настан поврзан со НЕТ, секогаш внимавајте на релевантноста на соговорникот. Добрите познавачи на НЕТ и на политиките кои се преземаат за спречување и борба против истиот секогаш ќе ви дадат одмерени и умерени изјави без да Ве навлекуваат на сензационалистички тврдења или вести. Профилот на соговорниците може да биде навистина широк. Од безбедносни, политички, социјални па и психолошки аналитичари, а сè со цел да се разбере пошироката страна на насилниот екстремизам и тероризмот. Во случај на насилен екстремизам и тероризам препишан на верска припадност, соговорници треба да се бараат во регистрирани, официјални верски заедници, т.е. кредибилен и релевантен соговорник од тие заедници. И во овој случај бидете особено внимателни при изборот на соговорниците, затоа што постои реална опасност да прогласите за релевантни претставници некои маргинализирани лица кои немаат углед или влијание во заедницата или дека се претставници на таа заедница, што не одговара на реалната состојба.¹³

13 Izvještavanje o terorizmu i nasilnom ekstremizmu. Smjernice za novinare, str. 8-9;

2.2. ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА ЖРТВИ И ПОВРЕДЕНИ

Терористичките напади предизвикуваат голема штета. Понекогаш таквите напади се ограничени само на предизвикување на материјална штета и испраќање на „политички“ пораки. За жал, чести се примерите кога мета во нападот е недоволното население. Тоа се особено чувствителни ситуации во кои секој вклучен треба да постапува внимателно и со должна почит кон жртвите и повредените. Според Упатството за етичко известување за насилниот екстремизам и тероризам, медиумите мора да водат сметка да го заштитат достоинството на жртвите, на нивните семејства и на лицата коишто се погодени од трауматичните настани.¹⁴ Објавувањето на нивниот идентитет секогаш препуштете го официјалните органи, нивните изјави пренесувајте ги во живо без да ги коментирате, а инсистирајте да добиете писмено соопштение доколку нема јавување во живо. Објавувањето на фотографии или видео запис од лице местото на настанот треба да биде баланс помеѓу достоинството на жртвите и/или повредените и нивните семејства и јавниот интерес.

Секогаш кога имате дилема во однос на начинот и потребата за објавување на информации кои се однесуваат на загинати и/или повредени, консултирајте го уредникот.

2.3. ОСЕБНА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА

Децата се ранлива категорија која ужива дополнителна заштита и согласно домашното законодавство и меѓународните конвенции. Кога треба да известувате за малолетници, имајте ги предвид добрите практики и Конвенцијата за правата на детето¹⁵, а водејќи се од најдобриот интерес на детето.

Никогаш не го објавувајте идентитетот на детето, без разлика во какво својство се поврзува со кривичното дело – сведоци, жртви, сторители. Секогаш имајте ги предвид последиците кои може да настанат од објавување на податоци, фотографии, видео записи поврзани со децата, а особено вознемиреноста, стравот, нарушување на достоинството или доведување во опасност.¹⁶ За време на известувањето за деца, потребно е да се користи примерен речник и да се користат избрани зборови, со кои децата нема да бидат етикетираны ниту дискриминирани.

14 Упатство за професионално известување за насилниот екстремизам и тероризам <https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2021/05/upatstvo-za-profesionalno-izvestuvanj-za-nasilstvo-v2.pdf>, пристапено на 29.04.2021

15 <http://www.childrensembassy.org.mk/WBStorage/Files/konvencija%20celosna.pdf>, пристапено на 10 април 2021 година.

16 Izvještavanje o terorizmu i nasilnom ekstremizmu. Smjernice za novinare, str. 7.

МЕДИУМИТЕ – ЗНАЧАЈНА АЛКА ВО ПРЕВЕНЦИЈАТА И СПРАВУВАЊЕТО СО НАСИЛНИОТ ЕКСТРЕМИЗАМ И ТЕРОРИЗМОТ

Колку известувањето им користи на луѓето кои што шират страв? Во која мера известувањето одговара на постојниот наратив или преовладувачката идеја за „кој е терорист“? Секако, употребените зборови, дадените примерите, како и прикажаните фотографии и снимки треба да бидат информативни, не сензационалистички.¹⁷

Според Александар Спенсер, основната цел на терористите не е првенствено насилство или убиства на недолжни граѓани, туку повеќе предизвикување на паника и неизвесност кај населението, како и ширење на пораката на терористичката група преку информациите за насилниот чин.¹⁸ Спенсер ги анализира односите помеѓу терористичките групи и медиумите, односно медиумските работници, низ призмата на „стратегијата за комуникација со медиумите“ на терористите и реалното медиумско покривање, низ три цели:

- а) **Привлекување внимание;**
- б) **Пренесување на пораките на терористичката група со цел да стекнат симпатии кај јавноста за остварување на нивните цели; и**
- в) **Ширење на страв и паника меѓу населението.**

Вмрежувањето на повеќе институции во развојот на политиките за спречување на НЕТ ќе даде поголеми резултати отколку досегашните. Државните институции не смеат да ја забораваат, но и не смеат да бидат лишени од соработката со невладините организации, медиумите, верските заедници и религиозни групи, образованите институции и други кои може да помогнат во изнаоѓање на поуспешни политики за превенција на оваа општествено негативна појава.

Улогата на медиумите може да има далекусежно значење и во позитивна и во негативна смисла. Затоа од особена важност е да се воспостават тесни врски и постојани контакти помеѓу надлежните за сите да ја разберат и да ја прифатат улогата на луѓе од кои реално зависи како ќе се одвива борбата против НЕТ.

¹⁷ Terorizam I mediji. Priručnik za novinare, p. 3;

¹⁸ Spencer, A. (2012). Lessons Learnt: Terrorism and the Media (Ser. 4). Swindon, Wiltshire: Arts & Humanities Research Council, p.8

Медиумите може да имаат и клучна улога при едукацијата на младите, особено на младите новинари или на студентите по новинарство кај кои треба да пренесат соодветно знаење кое ќе им помогне уште на почетокот на кариерата да разликуваат „добра“ од „лоша“ или вистинита од лажна вест. Насилниот екстремизам и тероризмот најчесто се насочени кон младите, најчесто кон студентите, кои имаат речиси неограничен пристап до информации и лесно може да станат жртви на лажните вести.

4 ОСТАНЕТЕ ФИЗИЧКИ, ДИГИТАЛНО, ПСИХО-СОЦИЈАЛНО БЕЗБЕДНИ

Безбедноста на новинарите и на медиумските работници секогаш е актуелна тема и потребно е да се преземаат проактивни мерки за дополнителна заштита и обуки за вистински пристап кон сложените прашања за личната безбедност.

Во Република Северна Македонија постојат повеќе правни акти кои ја регулираат дополнителната заштита на новинарите, како и Прирачник за безбедност на новинарите за време на настани со висок ризик¹⁹, кој детално ги регулира прашањата за безбедноста на новинарите. Во Прирачникот на јасен, разбирлив и едноставен начин се дадени сите информации кои може да им користат на медиумските работници во случај на опасност²⁰:

- **Како да постапат новинарите кога се нападнати на јавен собир;**
- **Како да постапат новинарите кога се нападнати во интернет-просторот;**

Безбедноста на медиумските работници е предизвик на кој треба да се посветат сите вклучени во нивната работа или соработуваат со нив. Еден од начините како може да се обезбеди поддршка за да се минимизира ранливоста на новинарите е да се спроведуваат брифинзи пред, за време и по известувањето за настан поврзан со НЕТ:²¹

¹⁹ Брешковски, Ангеловски и Андонова, 2018: 34-38;

²⁰ Ibid, 34

²¹ A Handbook on Reporting Terrorism, p. 21;

1. Пред спроведување на задачата:

- **Внимавајте на стресот** со кој се соочувате пред извршувањето на било на која задача, особено доколку станува збор за настан поврзан со НЕТ. Кога нивото на стрес е високо, само по себе ја намалува Вашата можност за лична заштита;
- **Покрај себе секогаш имајте шише вода** која ќе Ве смири и ќе Ве потсети дека треба да останете смирени во ризичните ситуации и да се грижите за својата безбедност;
- **Направете безбедносен брифинг со уредникот** и повикајте го секогаш кога ќе се почувствувате загрозени;

2. За време на спроведување на задачата:

- **Секогаш поставете си го прашањето: Дали сум безбеден?**
- **Кога известувате за критични настани со сериозни последици** или земате интервју од лица кои се жртви на такви настани, **направете пауза секогаш кога ќе почувствувате потреба**, испијте ја водата и обезбедете вода и за соговорникот, дишете длабоко и овозможете си емоционално ослободување;
- **Почитувајте ја личноста**, достоинството и интегритетот на лицето кои го интервјуирате;
- **Бидете свесни за вашите емоции** и контролирајте ги за време на настанот.

3. По спроведување на задачата:

- **Запишете ги сите настани кои цените дека се значајни**, особено оние кои Ве вознемириле и направиле да се чувствувате небезбедно. Разговарајте за таквите настани со вашите колеги и уредникот;
- **Запрашајте се, колку добро се грижев за себе** и за својата безбедност? Што треба да направам за да не се доведам повторно во иста или слична ситуација и како напредувам во поглед на свесноста за мојата лична безбедност?
- **Бидете свесни за вашата емоционална**, физичка, ментална и душевна реакција;
- **Побарајте помош** секогаш кога ќе почувствувате потреба за тоа.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Benhamou, Johanna. 2020. *What guidelines should the media follow in its coverage of terrorist acts?* Issued by: International Counter-Terrorism Review.
2. Брешковски, Иван, Ангеловски, Тони и Андонова, Спасенка. 2018. *Прирачник за безбедност на новинарите за време на настани со висок ризик*. Скопје: ОБСЕ;
3. Halbrook, Glenn. 2019. *Media Sensationalism in Today's News Coverage. And How Reporters Can Avoid It*. Достапно на: <https://www.thebalancecareers.com/media-sensationalism-in-today-s-news-coverage-2315287>, пристапено на 14 април 2021 годнна;
4. Halbrook, Glenn. 2020. *Avoiding Media Bias When Covering Political News*. Достапно на <https://www.thebalanceeveryday.com/how-to-avoid-media-bias-in-political-news-stories-2315159>, пристапено на 14 април 2021 година;
5. International Media Support and Media Council of Kenya. 2016. *A Handbook on Reporting Terrorism*. Достапно на mediacouncil.or.ke/en/mck, пристапено на 17 април 2021 година;
6. Lintner, Crissy. 2015. *Four Ways to Combat Sensationalism in the Media*. Достапно на: <https://obsidianpr.com/4-ways-to-combat-sensationalism-in-the-media/>, пристапено на 21 април 2021 година;
7. Национален комитет за спречување на насилен екстремизам и борба против тероризмот. 2018. *Национална стратегија за борба против насилен екстремизам*. Скопје: Влада на Република Македонија, достапно на: https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/sne_nacionalna_strategija_2018.pdf, пристапено на 10 април 2021 година;
8. Конвенција за правата на детето, достапна на <http://www.childresembassy.org.mk/WBStorage/Files/konvencija%20celosna.pdf>, пристапено на 10 април 2021 година;
9. Marthoz, Jean-Paul. 2018. *Terorizam I mediji. Priručnik za novinare*. © UNESCO i Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, ISBN 978-92-9234-033-9, достапно на: (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>), пристапено на 17 април 2021 година.
10. OSCE, Mission to Bosnia and Hercegovina. 2016. *Izveštavanje o terorizmu i nasilnom ekstremizmu*. Smjernice za novinare. Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni I Hercegovini;
11. Spencer, Alexander. 2012. *Lessons Learnt: Terrorism and the Media* (Ser. 4). Swindon, Wiltshire: Arts & Humanities Research Council.
12. USAID. 2009. *Guide to the Drivers of Violent Extremism*. Prepared by: Guilain Denoeux with Lynn Carter, Management Systems International.

www.znm.org.mk